

بررسی و مطالعه شکل گیری قلعه تاریخی ناصری با توجه به معماری اسلامی دوره قاجاریه

محمد مسیح هاشمی نیا و حلیمه میر کاظمی نژاد

masih252017@gmail.com

چکیده

ایرانی توانسته اند از این هنر به بهترین شکل بهره ببرند. از ابتدای اسلام تا ابتدای دوره قاجاریه معمولا سبک های مشخصی از معماری اسلامی در ایران به چشم می خورد اما دوره قاجاریه را به دلایل مختلف از جمله تاثیر پذیری از فرهنگ غرب می تواند نقطه عطفی در معماری دانست که در این دوران تلفیق هنرهای اسلامی با سبک های جدید را می توان به چشم دید، البته معماری دوره قاجار تا پیش از ناصرالدین شاه در مقایسه با دوره قبل همچون صفویه ضعیف شمرده می شود اما در دوران ناصرالدین شاه گچ بری، آینه کاری و کاشی کاری رونق یافت و ارتباط بیش تر ایران با غرب، معماران ایرانی را بر آن داشت تا عوامل مشخص معماری ایران را با روش بینی و توجه خاصی با عوامل معماری غرب در آمیزند. منطقه بلوچستان در جنوب سیستان و بلوچستان نیز از این تحولات بی تاثیر نماند که نمونه بارز معماریهای دوره قاجار را می توان در قلعه ناصریه یا قلعه ایرانشهر دید که در زمان حکمرانی ناصرالدین شاه ایجاد شده است و باید در این میان به این نکته نیز توجه داشت که ایرانشهر یا پهره بصورت مکتوب در سال ۱۲۵۵ شکل رسمی به خود گرفت اما شواهد غیر مکتوب گواه بر وجود آبادی های کوچک در این منطقه تا پیش از این تاریخ می دهند. در معماری قلعه ناصریه حداقل هفت حیاط بزرگ وجود دارد که از شاخصه های معماری دوره قاجاریه محسوب می شود و شامل مجموعه های اصطبل، شاه نشین، سرباز خانه، اسلحه خانه، حمام و غیره بوده است.

معماری اسلامی

معماری اسلامی برگرفته از زبان قرآن است و عمق و غنای تمدن اسلام را با بهره گیری از روح معنویت نشان می دهد. این امر به گونه ای است که اعتقاد به توحید و ایمان به تعالیم اسلام به عنوان اندیشه زیبایی شناسی دین اسلام در معماری اسلامی تجلی می یابد. در واقع هنر پیش از زبان و ادبیات در زندگی انسان وسیله ای برای برقراری ارتباط او به شمار می رفت. معماری اسلامی هنری بود که نه تنها در اماکن دینی چون

با ورود اسلام به ایران سبک های معماری اسلامی نیز در جای جای این سرزمین کهن رخ نمایان کرد و هنرمندان زبر دست ایرانی توانستند این معماری را به بهترین شکل به منصف ظهور بگذارند، در این میان در دوره قاجاریه شیوه جدیدی در معماری ایرانی اسلامی پدید آمد اما سبک های معماری در دوره ناصرالدین شاه به دلیل مرادبه زیاد با اروپا و سفر های متعدد شاه دستخوش تغییرات زیادی شد و از این رو معماری دوره قاجار را می توان به دو دسته از آغاز سلطنت محمدخان تا محمد شاه و دسته دوم از آغاز سلطنت ناصرالدین شاه تا پایان سلطنت قاجاریان تقسیم کرد. قلعه ناصریه ایرانشهر در جنوب سیستان و بلوچستان کنونی نیز که در سال ۱۲۶۴ در دوران حکومت ناصرالدین شاه در مدت زمان هفت سال بنیاد شد دارای نمادها و قواعد معماری اسلامی است و در آن طرح های رجچینی، دندان موشی، هندسی، لوزی، چلیپایی به چشم می خورد که این موارد از جمله ویژگی های معماری اسلامی است که بر شکل گیری این بنا تاثیر گذاشته اند. هدف این پژوهش بررسی تاثیر معماری اسلامی بخصوص در دوره قاجار بر قلعه ناصریه ایرانشهر با توجه به تخریب ها و نیز مرمت هایی که در این بنای باستانی شکل گرفته است و در انجام آن از روش توصیفی با تکیه بر داده ها و اطلاعات کتابخانه ای و مشاهده ای استفاده است.

کلمات کلیدی: قلعه ناصری، قاجاریه، معماری اسلامی،

ایرانشهر

مقدمه

سبک های معماری اسلامی از جمله معماریهای زیبا و دلنشینی است که نه تنها در ایران اسلامی بلکه در سراسر جهان اسلام در مکان های مذهبی و سایر ابنیه ایجاد شده در این دوران خودنمایی می کند، معماری اسلامی در ایران سبب ایجاد تلفیقی زیبا از هنر و نقش های اسلیمی شده است و هنرمندان زبردست